

KARABAĞ, TÜRK KORİDORU ve ENERJİ PENCERESİNDEN BİR GELECEK TASAVVURU

Oğuzhan Akyener

Neredeyse 30 yıldır işgal altında olan Karabağ nihayet zulümden azat oldu. Azerbaycan'ın son 20 yılda elindeki petrol kartını bu denli etkin kullanması sayesinde elde ettiği teknolojik, ekonomik ve askeri altyapı bütün dengeleri değiştirdi. Tabii kazanılan zaferde, bu altyapıya ek olarak Türkiye'nin lojistik, askeri stratejiler, teknolojik, diplomatik ve siyasi alanlarda sağladığı destek de önemliydi.

İki kardeş Türk devleti hem akılları, hem de yürekleri ile "bir" olarak, birçok uluslararası baskıya rağmen, bölgede önemli dengeleri değiştirmeyi başardı. Hatta öyle ki, ortada gerçek anlamda fiili bir gelişme olmasa da, Rusya'da kamuoyunda şu sıralar "Turan Ordusu" fikri konuşulmaya dahi başladı.

Turan Ordusu mevcut konjonktürde kısa vadede gerçekleşebilecek bir hedef olarak görülmesi de, Karabağ zaferi ve iki Türk devletinin kenetlenen ilişki düzeyi, bütün Türk dünyasında, Rus – Çin – ABD lobilerinin zayıflayıp, Türk dünyasını merkeze alan ve Türkiye'ye sıcak bakan algının şaha kalkmasına sebep oldu.

Belki de artık yakalanan bu ivmeyi ve algısal ortamı, bir kaldıraç misali daha büyük hamlelere dönüştürmek için uygun zaman gelmiştir. Türkiye'nin Libya, Suriye, Doğu Akdeniz gibi geniş ölçekli bir coğrafyadaki dış operasyonlarında, birçok uluslararası gücü (hem sahada hem de masada) mağlup etmesi ve istediğini büyük ölçüde alabilmesi Türk-İslam dünyasında Türkiye'ye olan sempatinin artmasına ve umutların yeşermesine sebep olmuştur.

Bu sebeple artık Türk Dünyası için bu yakalanan ivmelenmenin birçok alanda sürdürülerek, daha yüksek düzeyli entegrasyon süreçlerinin başlatılması gerekmektedir. Özellikle küresel ölçekte devam eden güç çekişmeleri, bölgesel anlamda ABD – Rusya – Çin – Hindistan arasındaki ihtilaflar ve risk algıları dikkate alınırsa, Türk Dünyası küresel siyasi fay hatlarını fırsata çevirebilecek hamleler yapmalıdır.

Bu bağlamda hiç şüphesiz enerji entegrasyon anlamında en önemli konu başlıklarındandır. Çünkü Kazakistan, Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan sahip olduğu enerji kaynakları ile ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda ilk adımlar TESPAM'ın öncülüğünde başlatılmış ve şimdi Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün de katkılarıyla; 2021 Nevruz sonunda uluslararası alanda bir ilk niteliğinde olan "Türk Dünyası Enerji Birliği Kongresi" isimli bir etkinlik düzenlenecektir. Bu bağlamda oluşturulacak enerji entegrasyonu farkındalığı yeni köprülerin kurulmasına vesile olacak ve işbirliği süreçleri çok daha üst seviyelere taşınabilecektir. Ayrıca bu denklemden Azerbaycan'ın ve Türk yurdu Karabağ'ın da önemi büyüktür.

Bu önemli gelişmeye de değindikten sonra yeniden (çok uzun süredir Türk'ün kazandığı tek toprak parçası olma niteliğini de taşıyan) Karabağ'a dönersek, zaferin rehabetine kapılmadan, yoğun ve planlı bir çalışma takvimine girişmenin vaktinin geldiği görülecektir.

Öncelikle 30 yıl sonra kavuşulan Karabağ'ın; bakımsız, yerine göre talan edilmiş olmakla birlikte, zengin bir ekolojik çeşitliliğe ve maden potansiyeline de sahip bakir bir bölge olduğu dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla hızlı, planlı, dikkatli, çevreci bir yatırım ve kalkınma planının ivedilikle hazırlanarak uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Azerbaycan da 20 milyar \$'lık bir yatırım programı üzerinde çalışmalarına devam etmektedir. Tabii bu sürecin çok planlı bir şekilde yürütülmesi önemlidir.

Bu bağlamda, öncelikle tahmin edilebileceği üzere, bölgeye dair çok ciddi anlamda veri eksikliği bulunmaktadır. Haliyle Azerbaycan 30 yıldır işgal altında olan bu bölgeye girememiştir. Öte yandan, Ermenistan da işgal ettiği bu topraklara yatırım yapmadığı gibi, madencilik anlamında da hor bir kullanım sergilemiştir. Dolayısı ile bölgenin geliştirme planı hazırlanırken birçok verinin toplanmasına ve yorumlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin, bölgenin bir an önce ekoloji, enerji, toprak – su – hava kalitesi ve riskler çerçevesinde incelenerek toplanan veriler ışığında analiz edilmesi gerekmektedir. Yetmişten fazla özel bitki türüne ev sahipliği yapan Karabağ'ın kırılgan noktalarının şimdiden tespit edilerek, daha etkin, verimli, yeşil ve temiz şehircilik politikalarını kurgulayabilmek için bölgeyle ilgili somut verilere sahip olmak çok önemlidir.

İkinci olarak, Ermenistan'da hala işlevini sürdüren (teknolojisi Çernobil düzeyinde olan) nükleer santral bütün bölge için büyük bir risk ihtiva etmektedir. Olası sızıntı ihtimalleri Ermenistan ile birlikte yakın civardaki bütün ülkeleri tehdit etmektedir. Bu bağlamda ilgili santralin denetlenmesi, kullanımının durdurulması için uluslararası baskı girişimlerinde bulunulmasının yanı sıra, anlık radyasyon ölçüm takip sistemleri kurulumu ve bölge halkının bu risk karşısında bilinçlendirilmesine kadar çok yönlü eylem paketlerinin hazırlanması ve uygulamaya geçirilmesi hayati seviyede öncelik taşımaktadır.

Bu iki ana gündem maddesinin yanı sıra,

- Bölgeye ait "Ekokültürel Veri Tabanı"nın oluşturulması sayesinde, hem kültürel hem de ekolojik değerlerin ve kaynakların coğrafi bilgi sistemleri dahilinde arşivlenmesi sağlanmalı,
- İlgili değer ve kaynakların bütün imar ve şehircilik politikalarında ön planda tutularak, korunması ve tanıtılmasının sağlanması,
- Bu bağlamda cami, tarihi eser, ağaç, anı, kültürel değer, çeşme, su kaynakları gibi birçok hususun kayıt altına alınması,
- Sismik veri toplama ve yorumlama çalışmaları akabinde "Deprem Risk Haritaları"nın hazırlanması,
- Karotlama ve zemin etütleri ile uzun vadeli imar politikalarının belirlenmesi,
- "Su Kaynaklarını Geliştirme ve Suyu Endeksli Tarım ve Ekoloji Programları"nın içeren bir "Su Yönetim Merkezi"nin tasarlanması,
- Yeşil, kendi enerjisini üreten modelde şehircilik politikalarının öne çıkarılması,
- Yenilenebilir enerji ve maden potansiyelinin tespit edilerek haritalandırılması,
- Son olarak da bu veriler ve çalışmalar ışında "Karabağ Yatırım Teşvik" paketlerinin kurgulanması ve ilan edilmesi yerinde olacaktır.

Buradan da görülebileceği üzere, uğruna şehitler verdiğimiz Türk yurdu Karabağ bizden bundan sonra da yoğun bir gayret beklemektedir.

Bu yatırımlara ek olarak, bölgede zengin altın ve gümüş madenlerinin olduğu tahmin edilmektedir. Hatta Ermenistan'ın ilgili keşfettiği altın ve gümüş madenlerinden yılda (son yıllarda ortalama) 50 milyon \$ civarında gelir elde etmiştir.

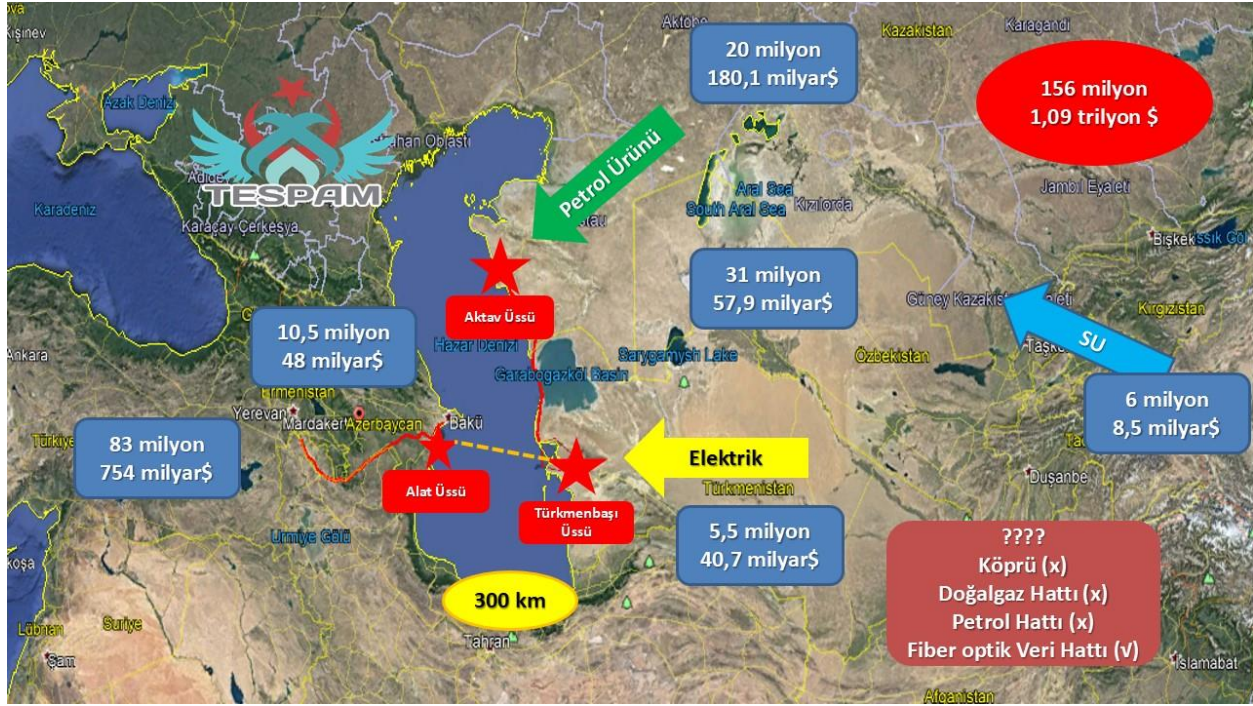
Harita 1: Karabağ'da Keşfedilmiş Altın ve Gümüş Madenleri

Öte yandan, bölgenin yer altı kaynaklarının aranması anlamında bakir olduğu dikkate alınırsa, kaynak potansiyelinin çok daha fazla olacağı ve yeni rezervler bulunma ihtimalinin yüksek olduğu da tahmin edilebilecektir.

Karabağ zaferinin yanı sıra, bu süreçte Nahcivan ile Azerbaycan'ın (Ermenistan – İran sınırına paralel) bir koridor şeklinde bağlanması da Türk Dünyası için önemli kazanımlar elde edilmesine imkân sağlayabilecektir. Bu güzergâhın Ermenistan sınırı dâhilinde kalan kısmı her ne kadar Rusya kontrolünde olacak ise de, bölgesel kalkınmaya olası etkileri düşünüldüğünde, çok yönlü kazan – kazan sisteminin işletilebileceği bir model hayata geçirilebilecektir. Bu hat sayesinde Türkiye ile Hazar Coğrafyasındaki Türk ülkeleri birbirleriyle bağlanacak ve yapılabilecek otoban ve hızlı tren sistemi ile Doğu Beyazıt – Bakü arasında ulaşım birkaç saate düşürülebilecektir.

İlgili gümrük işlemlerinden muaf bir sistem de kurgulanabilir ise, bu güzergâh sayesinde Türk ülkeleri arasında ticaret hacmi kolaylıkla arttırılabildiği gibi, Avrupa ve Asya piyasaları da bu güzergâhı fırsata çevirebilecektir.

Bu bağlamda aşağıdaki harita üzerinden de görülebileceği üzere, Türk Dünyasına yönelik bazı tespit ve öneriler yapılacaktır.

Harita 2: Türk Koridoru ve Türk Dünyası

Haritadan da görülebileceği üzere,

- Mevcut koşullarda 156 milyonluk nüfusa ve yaklaşık 1 trilyon dolarlık GSYİH miktarına sahip olan Türk Dünyası Nahcivan – Azerbaycan koridoru (Türk Koridoru) ile birbirine ivedilikle bağlanmalıdır.
- Bu koridor sayesinde ticaret hacmi ciddi anlamda gelişecektir.
- İlk adım Türk Koridoru üzerinde yük treni, hızlı tren, fiber veri transferi, elektrik nakil hattı ve otoyol sistemlerinin kurulmasıdır.
- Eş zamanlı olarak, ilgili ticaret ağının güçlendirilebilmesi için 3 adet serbest ticaret bölgesi ve üs kurulması (veya mevcut liman ve üslerin geliştirilmesi) sağlanmalıdır.
- Azerbaycan / Alat, Türkmenistan / Türkmenbaşı, Kazakistan / Aktav Üsleri deniz ticareti ve sevkiyatı dâhilinde lojistik merkezler olacaktır.
- Doğalgaz kaynakları ile meşhur Türkmenistan bir elektrik üretim merkezine dönüştürülecek ve bu merkez 300 km'lik bir hat üzerinden Azerbaycan – Türkiye, oradan da Avrupa'ya bağlanmış olacaktır. Bu hat ayrıca diğer Türk ülkelerine ve Afganistan, Pakistan, Hindistan'a bağlanabilecektir.
- Özbekistan doğalgaz veya elektrik üretimi ile bu sistemi besleyecektir.
- Ayrıca ilgili Hazar hattı çift yönlü çalışabilecektir.
- Petrol kaynakları ile meşhur Kazakistan ise bir rafineri ve petrokimya merkezi haline dönüştürülecek, Aktav Üssü bu bağlamda bir ticaret merkezi halini alacaktır.
- Bölgenin su kaynakları planlaması da, sürece Kırgızistan ve Tacikistan'ın dahili ile ortak akılla yürütülecek karşılıklı kazan – kazan modeli ile yapılacak ve yönetilecektir.
- Aktav – Türkmenbaşı arasına da yük treni, hızlı tren, fiber veri transferi, elektrik nakil hattı ve otoyol sistemleri kurulacaktır.

- Hazar geçişi dâhilinde, mevcut koşullarda köprü, petrol veya gaz boru hattı kurulumu ekonomik değildir. Bu sebeple uygulanabilir de olmayacaktır. Fakat bu güzergâha elektrik hattının yanı sıra, fiber optik veri hattı kurulmalıdır.
- Petrol ve gaz transferleri için Gürcistan üzerinden giden hatların kullanımı ilgili uzun dönemli projeksiyonlar incelendiğinde yeterli olacaktır.

Bu kapsamda ortak bir bütçe ile entegre bir çalışma modeli kurgulanmalı, yerine göre Çin, Rusya ve hatta ABD'nin de sürece dahil edilmesi sağlanmalıdır. Tabii süreç Türk Konseyi bünyesinde organize edilmelidir. Tabii bu arada, Türk Konseyi de daha işlevsel, etkin ve aktif bir modelde yeniden şekillendirilmelidir. Ayrıca Macaristan, KKTC, Tacikistan gibi ölkelerin de üye olarak katılımı sağlanmalı, getirilecek farklı üyelik statüleri ile (örneğin gözlemci üye statüsüyle) Pakistan, Katar, Libya, Cezayir, Malezya, Afganistan ve hatta Rusya, ABD, Çin ve İsrail gibi ölkelerin de entegrasyonu değerlendirilmelidir.

Kurgulanacak bu model, geleceğin en önemli bölgesi olacak Asya'da Türk Dünyasının yıldızının daha da parlaması ve bir küresel güç olarak yükselerek, dünya barışına hizmet etmesi anlamına da gelecektir.

Önemli olan ölçölü bir diplomasi ile karşılıklı kazan – kazan modellerinin doğru kurgulanabilmesi, küresel siyasi çekişmelerin ve fay hatlarının oluşturduğu kırılmaların doğuracağı fırsatların iyi takip edilmesi ve hızlı – kararlı adımlarla aksiyon alınabilmesidir.